

Kerncompetentie 2: Samenwerken

Ook bij hoogbegaafdheid staan 'kind-doelen' centraal!

Wat moet dit kind nu eigenlijk nog leren?

JAN VAN NULAND

In december vorig jaar kwamen de prestaties van onze slimste leerlingen negatief in het nieuws. De prestaties op gebied van lezen, rekenen en natuuronderwijs zouden in vergelijking met andere landen achteruit gegaan zijn. De analyses die op dit bericht volgden, gingen, zoals dat vaker gebeurt, allerlei kanten uit. Sommigen stelden daarbij ook bijvoorbeeld het effect van plusklassen ter discussie.

Zo'n bericht zet wel aan het denken. Want de ambities zijn juist zo hoog! In het bestuursakkoord 2012-2015 wordt geformuleerd dat alle basisscholen een uitdagend aanbod moeten gaan bieden aan de cognitief meest talentvolle en hoogbegaafde leerlingen. Het streefdoel voor 2015 is dat 90% van de basisscholen een dergelijk aanbod heeft. In 2010 gold dit voor 70% van de basisscholen. Daarnaast is de ambitie om de eindresultaten van excellente leerlingen verder te verbeteren. De grensscore van de beste 20% leerlingen, die nu tussen 543 en 544 ligt, moet in 2015 zijn gestegen. Als de prestaties van nu echt tegenvallen, zoals het bericht suggereert, wat moet er dan wel niet gebeuren?

STIMULEREND SIGNALEREN

Om te beginnen moeten we het cognitief talent natuurlijk zo vroeg mogelijk opmerken om het ook daadwerkelijk te kunnen ontwikkelen. De sleutel is daarbij volgens de experts (SLO,2013): stimulerende signalering. Dus vanaf het begin van de basisschool moet er uitdagend aanbod zijn, een verrijkte leeromgeving. Ook al weet je als leerkracht misschien nog niet precies wie: je weet dat ook in jouw groep cognitief begaafde leerlingen zitten. Spreek ze hierop aan! Open vragen en open opdrachten, naast het vele gesloten onderwijsaanbod, is daarbij de boodschap. Wat dit betreft is er zeker nog een slag te halen.

GESIGNALEERD EN DAN?

Na signalering van hoogbegaafdheid wordt op dit moment nog vaak (te) snel overgegaan op het aanbieden van extra, zogenoemde, uitdagende leerstof. En vaak vinden we ook dat het 'leuke' opdrachten moeten zijn, omdat veel van deze kinderen het plezier in school hebben verloren. Maar waarom precies geef je zo'n leerling dan bijvoorbeeld Spaans of lastige wiskundeopdrachten? Moet er niet eerst worden stil gestaan bij de vraag: wat moet dit kind nu eigenlijk nog leren? Als je die vraag wel nadrukkelijk stelt kom je volgens de meeste deskundigen (Mooij et al., 2007) juist uit bij leerstofoverstijgende doelen! Je hoort meestal de leerkracht wel zeggen dat deze kinderen moeten 'leren leren'. Maar hoe gaat dat dan precies, wat moeten ze dan precies leren en hoe? En moeten kinderen die niet hoogbegaafd zijn dat dan niet leren?

DOELEN EN VAARDIGHEDENLIJST

Een concreet antwoord op bovenstaande vragen is nog niet zo heel lang voorhanden, laat staan dat het algemeen bekend is of zelfs maar toegepast wordt. Maar in 2007 publiceerde het SLO, geïnspireerd door Dr. Willy Peters, een doelen- en vaardighedenlijst voor begaafde leerlingen. En wat fijn is om te kunnen melden: de lijst werkt ook in de praktijk. De lijst is namelijk uitgangspunt geweest voor de onderwijsprojecten voor hoogbegaafde kinderen die ik vanaf 2009 in Noord Oost Brabant mocht initiëren. Om een heel helder concept te hebben heb ik de lijst samengevat in negen competenties die hoogbegaafden moeten hebben of ontwikkelen om tot excellente prestaties te komen. (zie figuur 1. hieronder)

Leren leven

- 1. Zelfvertrouwen
zelfstandigheid*
- 2. Samenwerkingsvermogen*
- 3. Communicatievermogen*

Leren leren

- 4. Doorzettingsvermogen*
- 5. Organisationsvermogen*
- 6. Oplossingsvermogen*

Leren denken

- 7. Denkvermogen*
- 8. Oefenvermogen*
- 9. Reflectievermogen*

Middels een onderwijsbehoeftenlijst brengen we samen met kind, ouders en leerkracht in beeld welke van deze competenties nog ontwikkeld moeten worden. Dit geeft al veel meer houvast, zeker als de prestaties stagneren of achterblijven. We zoeken aanbod dat bij de gevonden concrete doelen past. En niet omgekeerd: eerst aanbod kiezen en dan kijken welke doelen er mee te bereiken zijn!

Deze doelen houden op hun beurt ook weer een opdracht voor de onderwijsgeevenden in. Deze opdracht hebben we op de volgende manier samengevat: (figuur 2.)

Klassenmanagement:

- 1. Peercontact*
- 2. Versnellen (o.a. compacten)*
- 3. Opdrachten op niveau*

Instructie afstemmen op:

- 4. Kind-doelen*
- 5. Leerstijl*
- 6. Oefeninzicht*

Interactie gericht op:

- 7. Structuur*
- 8. Feedback op inzet en groei*
- 9. Reflectie*

We beseffen dat deze opdrachten vaak de reactie zullen oproepen: "Maar wanneer moet ik dat dan allemaal doen?" Wij begrijpen deze reactie. Aan de andere kant: als je naar die opdrachten kijkt dan zijn eigenlijk alle kinderen gebaat bij onderwijs dat op bovenstaande uitgangspunten is gebaseerd! (Alleen versnellen zal voor sommige kinderen vervangen moeten worden door uitbreiding van leertijd.) Een mooie aanleiding om je als team weer eens te bezinnen op hetgeen het nu eigenlijk om draait bij onderwijs.

DOELEN SCHALEN

Specifiek
Meetbaar
Acceptabel
Realistisch
Tijdgebonden

Na een tweetal jaren met een groot aantal hoogbegaafde leerlingen zo gewerkt te hebben kwam de behoefte om beter te kunnen evalueren. Want we wilden natuurlijk weten of de inspanningen van kinderen, leerkrachten, ouders en vaak ook plusklasbegeleiders ook werkelijk wat opleverden. Ook voor heldere rapportage was dat gewenst. Ook hier bleek het (beter) formuleren van individuele doelen de oplossing te zijn. De doelen moesten SMART (figuur 3.) worden. Een open deur zou je zeggen, maar we weten dat allemaal wel, maar echt doen is een stuk lastiger. Te vaak nemen de makers van groeps- of handelingsplannen nog genoeg met vage doelen. Zeker als het gaat over leerstofoverstijgende doelen, zoals de negen die wij gebruiken. Het lukte ons aanvankelijk ook niet echt. Pas toen we de oplossingsgerichte gesprekken die we met de kinderen voerden er uitdrukkelijk bij gingen betrekken kwam een werkbare aanpak in zicht.

Omdat we de kinderen in die gesprekken leren hun gewenste gedrag zo concreet mogelijk te omschrijven (zie hierboven figuur 4.) komen ze ook tot echt meetbare doelen. Deze doelen voldoen zo bovendien ook aan de andere 4 criteria van SMART doelen.

Datum:	Naam: Voorbeeld	Doel: Goed tegen kritiek kunnen (Hooft bij competentie 1.2.3.4. en 9)
Als het één is dan: vind ik het heel erg om kritiek te krijgen	Zo is het nu (getal: 60): Ik denk dat ik dat al aardig kan. Mijn vader en de meester vinden dat niet	Zo wil ik het de volgende keer (getal: 80): beter weten wat kritiek is. Daarom ga ik: leren dat er afbrekende en opbouwende kritiek. Opbouwende kritiek is een tip waarmee ik iets kan verbeteren. Tijdens de tips en tops in de plusklas let ik goed op. Ik probeer echt iets te verbeteren met de tips.
		Als het 100 is dan: merk ik het meteen als iemand mij opbouwende kritiek geeft. Ik bedank dan en doe er iets mee

GROEIBOEKJE

We weten door het onderzoek van vooral Carol Dweck (2007) dat een groeimentaliteit (growth mindset) essentieel is om te komen tot excellent presteren. Daarom zijn we nu ook een 'groeiboekje' aan het ontwikkelen. In dat boekje komt een groot aantal concrete tussendoelen, zodat het voor leerlingen, leerkrachten en ouders nog gemakkelijker wordt om werkbare doelen te formuleren. Dit allemaal om te zorgen dat alle samenwerkende partijen grip krijgen op de factoren die van belang zijn voor de talentontwikkeling van dit specifieke kind. Voor wie het nog niet opgevallen is: bij excellent presteren denken wij aan veel meer zaken dan alleen rekenen en taal. Rekenen en taal blijft natuurlijk een belangrijke basis die iedereen moet hebben, maar daarmee alleen komen we er niet, zeker onze hoogbegaafde kinderen niet. Steeds vaker worden in dit perspectief de vaardigheden van de 21e eeuw genoemd of bijvoorbeeld de 'Habits of mind'. Allemaal lijstjes van competenties die de zelfde richting aangeven: we zullen moeten leren leven, leren en denken.

KIND-DOELEN ALS OPLOSSING

Wij hebben aan den lijve ondervonden dat met SMART geformuleerde individuele doelen talentontwikkeling een transparant en beheersbaar proces wordt. Met deze doelen als gemeenschappelijk uitgangspunt kunnen bovendien alle betrokken partijen samenwerken, ieder op eigen wijze. De kans op succes wordt hierdoor groter en de kans dat op tijd aangepast wordt als het niet goed gaat is ook groter. Dat hierdoor onheilspel-

lende berichten over onderwijs aan begaafde leerlingen achterwege zullen blijven, durf ik niet te garanderen. Maar ik ben er wel van overtuigd dat hierdoor meer kinderen hun talenten zullen ontwikkelen op de manier waarop zij en hun ouders dat wensen!

Samen de doelen schalen

JAN VAN NULAND is adviseur passend onderwijs cognitief begaafde leerlingen in het samenwerkingsverband Primair Onderwijs Maasland (Oss) en het samenwerkingsverband WSNS Land van Cuijk. www.talent3xl.nl
Vragen of reacties: jan.vannuland@gmail.com

Gebruikte literatuur:

- Boekhorst-Reuver, J. te. (2007a). Verrijken: werken aan doelen en vaardigheden. In G. de Boer (red.) Congresbundel Begaafd in Talent (pp. 123-125). Amersfoort: CPS.
- Boekhorst-Reuver, J. te. (2007b). DVL: Doelen en Vaardigheden Lijst - conceptversie 2007. (Verkrijgbaar via SLO)
- Dweck, C.S. (2007). Mindset, The New Psychology Of Success. New York: Random House.
- Peters, W.A.M. (n.d.). Inhouden van verrijkingsstof. Geraadpleegd op 12 februari 2007 op http://www.ru.nl/socialewetenschappen/ambulatorium/centrum_voor/centrum_voor/studenten/hoogbegaafde/leerstof/.
- Mooij, T., Hoogveen, L., Driessen, G., Hell, J. van & Verhoeven, L. (2007): Succescondities voor onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen. Nijmegen: Radboud Universiteit / ITS / CBO.
- SLO, 2013. Stimulerend signaleren. Zie hun nieuwe website: <http://talentstimuleren.nl/> thema: Stimulerend signaleren.